

Uittreksel uit een artikel verschenen in “De Gonde” jg. 1994, nr. 3-4 (tijdschrift uitgegeven door de Heemkundige Vereniging De Gonde in samenwerking met het Gemeentelijk Museum Melle), auteur Oscar De Backer.

HET OORLOGSGEBEUREN TE MELLE IN 1914.

De eerste veldslag : 7 september 1914.

Zoals vele dorpen en steden bleef ook Melle bij het begin van de eerste wereldoorlog niet gespaard van het oorlogsgeweld.

Tot tweemaal toe hadden korte doch hevige gevechten plaats, telkens in de omgeving van Kwatrecht. De frontlijn liep van aan de Schelde tussen het college van Melle en de spoorlijn vanaf Kwatrecht, over de Kalverhage tot Gontrode en Lemberge.

De eerste veldslag vond plaats op 7 september 1914.

Teneinde de Duitse opmars te stuiten besloot het Belgische opperbevel op 6 september te Melle een verdedigingslijn op te stellen. Amper een duizendtal soldaten, vooral vrijwilligers, konden worden ingezet, onder het bevel van generaal Deschamps.

Daags nadien braken hevige gevechten los toen twee regimenten Duitse infanterie, komende uit de richting Wetteren, door de Belgen een eerste maal dicht bij Kwatrecht aangevallen werden. Niettegenstaande het Duitse artillerievuur brachten de vrijwilligers de vijand zware verliezen toe.

Overmand door de veel sterkere vijandelijke troepen moesten de Belgen wijken en werd een tweede stelling uitgebouwd ter hoogte van het college.

Opnieuw vonden zware gevechten plaats waarbij de vijand heel wat aan manschappen verloor.

Bij valavond werd Melle door de Duitsers ingenomen.

Naast een aantal gekwetsten, sneuvelden negen vrijwilligers tijdens die eerste veldslag.

Vier van hen werden op het gemeentelijk kerkhof van Melle begraven, de anderen werden met de gekwetsten naar Gent overgebracht. Eén zwaar gekwetste overleed te Gent aan zijn verwondingen¹.

¹ Lijst der soldaten gesneuveld tijdens de veldslag te Melle op 7 september 1914.

Begraven op het gemeentekerkhof te Melle :

Clerens Pieter, soldaat, 1, Brussel

Leunis Maurice, Jos. Guill., soldaat, 1, Luik

Naus Pieter Louis, Jos., soldaat, 1, Vorst-Brussel

Van Oosterwijck Charles, soldaat, 1, Duffel.

De overlijdensakten werden opgesteld te Melle, in 1920.

Overgebracht naar Gent :

Arentchick Rouvin, sold. 1. Karkoff (Rusland), overleden te Gent, overlijdensakte aldaar opgesteld.

De Backer Albert, sold. 1. Denderwindeke, zonder bekend graf te Gent.

Vanden Branden Jan, korp. 2. St.-Gillis, aanvankelijk zonder bekend graf te Gent, doch zou later herkend zijn en overgebracht naar Nijvel.

Van Vogt Amedée, sold. 2. Brussel, zonder bekend graf te Gent.

Verbays Louis, sold. 2. Brussel, begraven te Gent en overlijdensakte opgesteld te Melle.

Verbruggen Eugène, korp. 2. Brussel, begraven te Gent en overlijdensakte opgesteld te Melle.

Allen behoorden tot het Vrijwilligerskorps, Mars Bat.

Op 10 april 1924 zijn de lijken van Clerens Pierre, Naus Pieter en Van Oosterwijck Charles op het kerkhof van Melle opgegraven en overgebracht naar Gent alwaar zij op het ereperk aldaar herbegraven werden.

Het lijk van Leunis Maurice was reeds vroeger, op vraag van de familie, overgebracht naar Luik.

Ook werden die dag tien burgers tijdens de gevechten gedood².

Woedend om de felle tegenstand die zij te Melle ondervonden, vernielden de Duitsers de inboedel van verschillende woningen en werden een dertigtal huizen platgebrand tussen het college en Kwatrecht. (In een volgende uitgave van ons tijdschrift daarover meer).



De zogenaamde "Twaalf Huizen" aan de huidige Collegebaan,
in brand gestoken door Duitse troepen op 07.09.1914.

Nadat de Belgen zich hadden teruggetrokken tot aan de poorten van Gent drongen de Duitsers niet verder aan en keerden terug naar Kwatrecht. Volgens sommige bronnen was de Gentse burgemeester Braun de dag van de veldslag te Melle ingegaan op een voorstel van de Duitse generaal von Boehm, die zijn hoofdkwartier had te Oordegem, om een aantal leveringen te doen aan het Duitse leger, zo niet zou de stad Gent gebombardeerd worden en met de grond gelijk gemaakt.

²

1. De Boever Maurits
2. De Visscher Georgius
3. De Visscher Romanus
4. Monsecour Henri
5. Smesman Theophiel
6. Standaert Karel
7. Tavernier Camillus
8. Uyttendaele Augustinus
9. Van Bever Stephanie, wed. Tondeleir Frans
10. Vermeeren Augustus

De tweede veldslag : 9 en 10 oktober 1914.

De stad Gent werd voorlopig ongemoeid gelaten en ook Melle zou een maand lang van oorlogsgeweld verstoken blijven.

De reden hiervoor zou geweest zijn dat de Duitsers aan de Marne een verwoede strijd vochten tegen de Fransen en versterking nodig hadden van het leger van von Boehm.

Wat er ook van zij, te Melle bleef het rustig tot op 9 oktober 1914.

Zoals voordien de forten van Luik en Namen ondergingen deze van Antwerpen hetzelfde lot en capituleerde de vesting Antwerpen op 8 oktober 1914.

Het Belgisch leger trok zich terug en zou op bevel van Koning Albert I stelling nemen achter de IJzer. De Duitse troepen, die het inzicht hadden de Belgen de pas af te snijden, rukten op via Dendermonde, richting Wetteren en Gent.

Eveneens op 8 oktober 1914 was een trein met 6.000 Franse marinefuseliers, onder leiding van admiraal Ronarc'h, op weg van Duinkerke naar Antwerpen om aldaar steun te verlenen aan de Belgische troepen.

Daar Antwerpen die dag gevallen was, werd de Franse legertrain te Gent opgehouden. Door generaal Pau, een verbindingsofficier, werd aan de Franse admiraal de toestand uitgelegd. Het had toen geen zin meer om verder te reizen naar Antwerpen. De beslissing werd genomen om, samen met Belgische en Engelse eenheden een verdedigingsgordel op te werpen tussen Leie en Schelde, teneinde de oprukkende Duitsers tegen te houden om zodoende het terugtrekkende leger te redden. Het was reeds avond toen die dag admiraal Ronarc'h met 1.200 van zijn marinefuseliers te Melle arriveerde in het college.

Er was geen tijd te verliezen en in de vroege ochtend van 9 oktober namen de Fransen de stellingen in, die door de Belgen waren klaargemaakt dicht bij de grens met Kwatrecht. Rond de middag hadden de oprukkende Duitse troepen het station van Kwatrecht bereikt en vonden de eerste gevechten plaats.

Die eerste Duitse aanval duurde tot omstreeks 18 uur en werd door de mariniers krachtadig afgeslagen.

De Duitsers, verrast door die hevige tegenstand, hergroepeerden zich en zetten te 21 uur een tweede aanval in op de Franse stellingen. Opnieuw werd er hevig gevochten.

De mariniers hielden stand en slaagden er zelfs in de oprukkende vijand terug te drijven.

Tijdens deze veldslag, die duurde tot vier uur in de morgen, leden de Duitsers zware verliezen, maar ook de Fransen telden een aantal doden en gewonden.

Tegen de middag op 10 oktober deed de vijand nogmaals een aanval op de Franse stellingen, die met succes werd afgeslagen.

Gontrode, die door de Duitsers was veroverd, werd zelfs bij een tegenaanval van de Fransen terug heroverd.

De nacht daarop en ook de volgende dag bleef het stil op de frontlijn.

Op zondag 11 oktober, tegen de avond, gaf admiraal Ronarc'h het bevel tot verzamelen en werd de terugtocht aangevat.

Langer verzet bleek nutteloos. Terwijl de Duitse troepen te Melle werden tegengehouden, had het Belgisch leger zijn tocht naar de IJzer kunnen voortzetten. De aftocht van ons leger was na de val van Antwerpen verzekerd.

"Melle 1914 was geen grote veldslag geweest, maar wel een grote overwinning, die de heldhaftige weerstand op de IJzer had voorbereid" (Le Goffic Charles, "Dixmude", Parijs 1915, blz.30).

Op zaterdag 10 oktober 1914 werden op het kerkhof te Melle negen gesneuvelde Franse marinefuseliers begraven in aanwezigheid van burgemeester van Pottelsberghe de la Potterie, de Franse legeraalmoezenier E.P. Le Hellocq en onderpastoor E.H. Sanspeur.

Op maandagmorgen 12 oktober, de dag dat de Duitsers in Melle waren binnengekomen, werd nog een tiende marinier op het Melse kerkhof begraven. Zijn identiteit was onbekend.

Negenendertig gekwetsten werden met de tram naar Gent overgebracht. Drie onder hen zijn ofwel onderweg ofwel te Gent zelf aan hun verwondingen overleden.

De Franse gesneuvelden, die te Melle in gescheiden graven werden begraven, kregen een volgnummer, teneinde later hun juiste begraafplaats te kunnen terugvinden. Tevens werd door burgemeester van Pottelsberghe de la Potterie een lijst opgesteld met alle gegevens betreffende hun identiteit. De Franse legeraalmoezenier verzamelde hun persoonlijke bezittingen om ze aan hun familie over te maken.

Op verzoek van de aalmoezenier overhandigde de burgemeester hem de lijst met de namen van de gesneuvelden met het uitdrukkelijk verzoek hem deze de maandag daarop terug te bezorgen.

De aalmoezenier had die lijst nodig om ze aan zijn kolonel te overhandigen en beloofde deze aan de burgemeester te zullen teruggeven op maandag 12 oktober.

Daar de laatste Franse soldaten reeds de nacht van zondag 11 op maandag 12 oktober Melle hadden verlaten en enkele uren later de Duitsers hun intrede deden, werd die bewuste lijst niet meer aan de burgemeester teruggegeven.

Pas na de oorlog en na herhaalde schriftelijke vragen van de burgemeester, maakte de Franse militaire overheid op 19 juli 1919 de lijst over van de negen mariniers die te Melle werden begraven, waarop tevens de drie vermeld staan die te Gent begraven werden.

Enkel hun naam, voornaam, militaire graad en hun eenheid is op die lijst vermeld.



Kerkhof Melle : de grafzerken van de in oktober '14
te Melle gesneuvelde Franse vlootfuseliers.

Het zijn die gegevens die later op de grafstenen en het monument op het kerkhof werden
aangebracht nl. :

Velly, André, second-maitre fusilier, 2° régiment de marins.

Bloteau, Emile, matelot sans spécialité, id.

Doussin, Auguste, matelot sans spécialité, id.

Encelin, Emile, matelot sans spécialité, id.

Le Dréan, Denis, matelot fusilier, id.

Normand, Alexandre, matelot mécanicien, id.

Pipaud, Constant, matelot sans spécialité, id.

Kerreneur, Guillaume, matelot sans spécialité, id.

Le Cocq, Jean, Eugène, matelot canonnier, du 1° régiment de marins.

Te Gent werden begraven :

Le Douget, Félix, lieutenant de vaisseau, 2° régiment de marins.

Marrec, Yves, matelot sans spécialité, id.

Barbin, Alfred, matelot sans spécialité, id.

Enkel het graf van deze laatste bevindt zich nog op het Gents kerkhof. *

In opdracht van de chef du secteur de Poperinghe, hoofd van de Franse Burgerlijke Stand in België, werd door toedoen van deze instantie het lijk van de Franse onbekende marinier, die op 12 oktober 1914 te Melle eveneens begraven werd, op 19.12.1922 opgegraven en naar een niet gekende militaire begraafplaats overgebracht. Mogelijks werd hij herbegraven op het Frans militair kerkhof te Kemmel.

Benevens de Franse mariniers die in de nacht van 9 op 10 oktober 1914 te Melle sneuvelden, werden tijdens de gevechten de twee volgende militairen gedood :

De Wolf, Albert, David, Constant, geboren te Gent 01.08.1892, ongehuwd soldaat bij het 2de regiment Jagers te Paard en wonende te Gent, Heuvelstraat 68.

Hij werd aanvankelijk op 09.10.1914 begraven op een weide in de Benedenstraat, tegenover het huis van Victor Mornie.

Op 31 oktober 1914 werd hij ontgraven en herkend door zijn vader en schoonbroer. Hij werd naar Gent overgebracht. De overlijdensakte werd te Melle opgemaakt.

Een onbekende Belgische soldaat, lansier, werd samen met gesneuvelde Duitse soldaten door de Duitsers begraven achter de hoeve van de kinderen Vergaerde in de Kalverhage, waar zich nu de proefhoeve in de Proefhoevestraat bevindt. Het is niet bekend wat er nadien mee gebeurd is.

Hoeveel slachtoffers gevallen zijn tijdens die twee kortstondige maar hardnekkige veldslagen is niet met zekerheid gekend. De bronnen hieromtrent lopen nogal uiteen. Naast de gesneuvelde vrijwilligers en omgekomen burgers op 7 september 1914 zouden de Fransen op 9 en 10 oktober 1914 twaalf doden, één vermiste en een veertigtal gekwetsten (waarvan 3 tijdens de overbrenging naar Gent gestorven) geteld hebben.

Wat de verliezen bij de Duitsers betreft, is het minder duidelijk.

Het hoofd van de Duitse legerstaf, generaal von Tschischwik, zou gezegd hebben dat de opmars van Kwatrecht naar Melle werd gestuit door de Franse fuseliers, gesteund door Belgisch veldgeschut en dat de Duitsers die dag 22 ten honderd van hun officieren en 12 ten honderd van hun manschappen verloren.

Andere bronnen vermelden dat er wel honderd lijken van Duitsers in de velden lagen.

Dat tijdens die twee veldslagen ook aanzienlijke schade werd aangericht, blijkt uit het feit dat het schepencollege van Melle begin februari 1918 bevel kreeg van de Duitse Kommandantuur om over te gaan tot het laten afbreken van de gebouwen te Melle-Kwatrecht, die tijdens de veldslagen van september - oktober 1914 afgebrand of beschadigd werden.

Op 07.02.1918 ging het schepencollege over tot de openbare aanbesteding en stelde vier aannemers aan die elk een deel van de 49 gebouwen (47 langs de Brusselsesteenweg en 2 in de Kalverhagestraat) moesten afbreken. Er werd aan toegevoegd dat zij het bevel kregen onmiddellijk "*de hand aan het werk te slaan*".

HET OORLOGSMONUMENT OP HET KERKHOF

Vooraan op het kerkhof, rechts van de ingang, bevindt zich het bescheiden arduinen monument dat in 1916 werd opgericht ter nagedachtenis en ter ere van de Belgische vrijwilligers en de Franse marinesoldaten die te Melle in 1914 sneuvelden.

Door de gemeenteraad van Melle was op 25 oktober 1915 een ontwerp voor het oprichten van een gedenksteen ter eervolle herdenking der gesneuvelde Franse en Belgische soldaten, begraven op het gemeentelijk kerkhof te Melle, goedgekeurd. Dit ontwerp was opgemaakt door de heer Julius Vits, beeldhouwer te Melle.

Voor de uitvoering ervan werd een krediet goedgekeurd van 450 BEF.

Op de voorzijde van het monument zijn twee platen bevestigd in witte hardsteen. Op elk dezer platen is door Julius Vits een gedicht gebeiteld : één in het Nederlands en één in het Frans.

Op de bovenste plaat lezen wij :

"Aan de Belgische Vrijwilligers van 7 sept. 1914.

Gij vielt vol roem voor 't Vaderland

Altoos zal Melle Uw moed herdenken

En moge God in 't Hemels Land

Uw zielen Eeuw'gen vrede schenken".

Op de onderste plaat is een gedicht van Victor Hugo gebeiteld :

"Aux Combattants Français - 9 - 10 oct. 1914"

"Ceux qui pieusement sont morts pour la patrie,

Ont droit, qu'a leur cercueil, la foule vienne et prie

Entre les plus beaux noms, leur nom est le plus beau.

Toute gloire près d'eux passe et tombe éphémère,

Et comme fait une mère,

La voix d'un peuple entier les berce en leur tombeau".

Ook op de rugzijde van het monument zijn twee platen aangebracht waarop de namen van de gesneuvelde militairen zijn aangebracht.

De bovenste plaat vermeldt de naam en woonplaats van de vier Belgische vrijwilligers die te Melle sneuvelden op 7 september 1914 en aanvankelijk alhier begraven werden.

Op de onderste plaat zijn de namen gebeiteld van de negen Franse mariniers.

Achter het monument staan op een rij negen eenvoudige grafzerken, waaronder de Fransen begraven liggen.

Op de grafstenen zijn hun namen aangebracht met als datum van overlijden 9 - 10 oktober 1914.

Na de oorlog, op 23 juli 1919, vond een plechtigheid plaats op het kerkhof te Melle. Een Franse marineofficier die aan de veldslag van Melle had deelgenomen, was hierbij aanwezig en legde een bloemenkrans neer op de graven van de Franse gesneuvelden.

Ook op 26 oktober 1924, tien jaar na de slag in Melle, had er nogmaals een grootse huldebetoging plaats voor de gesneuvelde Fransen, waarbij o.m. admiraal Ronarc'h, bevelhebber van de marinefuseliers aanwezig was.

WAAROM DE FRANSE GESNEUVELDEN OP HET KERKHOF TE MELLE GEBLEVEN ZIJN.

In 1963 koesterde de Franse regering het inzicht belangrijke werken uit te voeren op de begraafplaatsen waar Franse soldaten begraven liggen die tijdens de oorlogen 1914-1918 en 1940-1945 in België gevallen zijn.

Alvorens deze werken van hernieuwing der graven en het in orde brengen van "Militaire Perken" (Ereperken) te ondernemen, wenste zij een juist overzicht te hebben van de toestand, aangezien de gegevens waarover zij beschikte onvolledig waren.

Door tussenkomst van de Belgische minister van Binnenlandse Zaken en de heer gouverneur van Oost-Vlaanderen, wordt de heer burgemeester Henri de Potter d'Indoye op 3 september 1963 gevraagd inlichtingen te verstrekken in verband met de ligging van de militaire begraafplaats, het aantal graven afzonderlijk of gegroepeerd in perken met de volledige naamlijst van de begraven militairen.

Aan de burgemeester werd gevraagd deze taak bij voorrang af te handelen, wat dan ook prompt gebeurde.

In de brief werd tevens melding gemaakt dat een zekere heer Rabouin, interdepartementale directeur der oud-strijders te Rijsel, belast werd met de inspectie van de Franse militaire graven in de provincie Oost-Vlaanderen alsmede met de controle op de hernieuwings- of onderhoudswerken die er zouden worden uitgevoerd en waarvan de belanghebbende autoriteiten vooraf zouden verwittigd worden.

Alhoewel de burgemeester van Melle reeds op 5 september 1963 de gevraagde inlichtingen desbetreffende aan de provinciegouverneur liet geworden, ontving hij pas op 10.3.1969 een brief van de interdepartementale directeur van Rijsel, waarin deze liet weten dat zijn diensten momenteel bezig waren met het op punt stellen van de documentatie betreffende de graven van de Franse militairen van de oorlog 1914-1918 en dit met het oog op een eventueel 'hergroeperen'. Er werd ook gevraagd het bestaan van de negen graven te willen bevestigen en er een schets bij te voegen van de plaats waar deze zich bevonden.

Op 19 maart 1969 bevestigde de burgemeester het bestaan van de graven en voegde er een schets bij zoals gevraagd.

Twee jaar later, nl. op 15 maart 1971, schreef de interdepartementale directeur van Rijsel een nieuwe brief naar de burgemeester van Melle met volgende inhoud :

"Betreft : eventuele hergroepering op het nationaal kerkhof van de lichamen van de negen gesneuvelde militairen, begraven op het kerkhof van Melle.

Mijnheer de Burgemeester,

In uw schrijven van 19 maart 1969 bevestigt u mij dat op uw gemeentelijk kerkhof 9 Franse militairen (gesneuveld in 1914) begraven liggen.

De aanwijzingen die u mij heeft bezorgd, maakten het mij mogelijk mijn dokumentatie i.v.m. deze graven te vervolledigen. Waarvoor mijn oprechte dank.

Mijn diensten onderzoeken echter momenteel de mogelijkheid om een aantal Franse militairen, die nu nog begraven zijn op gemeentelijke kerkhoven, te hergroeperen op het nationaal kerkhof van CHASTRE-VILLEROUX-BLANMONT (Brabant).

Om mij toe te laten, met kennis van zaken, een voorstel in te dienen bij mijn Centrale Administratie (hoofdbestuur), zou ik u dankbaar zijn mocht u mij willen laten weten of de graven op een définitieve manier ingeplant zijn en, in dit geval, mij de aard en de staat van de emblemen en de naamplaten te préciseren.

Kunt u mij ook laten weten of - rekening houdend met het feit dat de graven zich op een eregazon bevinden - een eventuele transfer problemen zou scheppen".

Naar aanleiding van dit schrijven was de burgemeester ten zeerste verontrust en was hij allerminst ingenomen met het inzicht de graven te laten verwijderen.

Na raadpleging van zijn schepenen en raadsleden schreef hij op 24 maart 1971 een brief naar de interdepartementale directeur bij het ministerie van Oud-Strijders en Oorlogsslachtoffers te Rijsel, waarin hij vroeg de graven van de gesneuvelde Franse militairen op het kerkhof van Melle te mogen behouden.

In zijn brief legde hij er de nadruk op dat dit de gevoelens waren van de bevolking van Melle, die het spijtig zou vinden indien de graven zouden verwijderd worden.

Hij verwees naar het jaarlijks huldebetoon op 11 november, waarbij telkens een grote massa deelnemers betrokken was, niet alleen bij de Franse graven op het kerkhof maar ook aan het monument van de Franse marinefuseliers.

Bovendien, zo schreef hij, ben ik van mening dat, waar men ook de stoffelijke overschotten zal onderbrengen, de herinnering aan de dood van deze militairen nergens zo levendig zal gehouden worden en nergens zoveel eer zal worden aangedaan als te Melle.

Twee jaar lang heeft de Franse overheid dan nog nagedacht over het voorstel en de wens van de Melse bevolking.

Uiteindelijk schreef de interdepartementale directeur bij het ministerie van Oud-Strijders en Oorlogslachtoffers te Rijsel op 5 februari 1973 een brief naar de burgemeester waarin hij ter kennis bracht dat na een onderzoek ter plaatse door de sectoroverste van de "Militaire Begraafplaatsen van het Noorden", deze graven, gezien hun ligging, te Melle mochten behouden blijven.

De Franse ambassade te Brussel liet op 2 mei 1985 weten dat vanaf 1 januari 1985 jaarlijks een geldelijke vergoeding zal worden uitbetaald aan de Belgische gemeenten die de grafsteden van Franse soldaten onderhouden.

Tevens werd de burgemeester bedankt voor de goede zorgen die aan de graven werd besteed.

HET MONUMENT TER ERE VAN DE GESNEUVELDE FRANSE MARINEFUSELIERS OP 24 JUNI 1934 PLECHTIG INGEHULDIGD.

Toen in 1929 te Duinkerke een monument was opgericht ter ere van de gevallen Franse marinefuseliers lokte dit verontwaardiging uit bij journalisten van het Brusselse dagblad "La Vérité", die oordeelden dat een gedenkteken beter op zijn plaats ware geweest te Diksmuide of te Melle.

Dit waren inderdaad de twee plaatsen waar de Fransen een heldenstrijd hadden uitgevochten.

Te Melle werd immers een heldhaftige strijd geleverd tegen de oprukkende Duitse troepen en werd aldus de geallieerde troepen de gelegenheid geboden zich achter de IJzer terug te trekken.

Na de strijd te Melle en de aftocht naar de IJzer in de nacht van 11 - 12 oktober 1914 hebben de "demoiselles au pompon rouge" van admiraal Ronarc'h zich met roem beladen bij de heldhaftige verdediging van Diksmuide.

In zijn "Oorlogsherinneringen" schrijft de admiraal :

"Zonder de herstelde gewonden verloor de brigade aan doden, gewonden en vermisten, tussen oktober 1914 en november 1915 : 172 officieren, 346 marineofficieren en ongeveer 6.000 kwartiermeesters en matrozen".

Aan de publikatie van "La Vérité" werd nogal wat ruchtbaarheid gegeven.

Als gevolg hiervan werd te Melle een plaatselijk comité samengesteld met het oog op de oprichting van een monument ter nagedachtenis van de Franse oorlogshelden.

Een groot aantal eerbiedwaardige inwoners van Melle maakten deel uit van dit comité.

Na heel wat strubbelingen duurde het nog tot eind maart 1934 vooraleer een aanvang werd gemaakt met de bouw van het monument op grond van mevrouw de Potter d'Indoye, gelegen aan het kruispunt Brusselsesteenweg-Statiestraat, thans Gemeenteplein.



Foto van een aantal Franse vlootfuseliers die begin oktober te Melle vochten tegen de Duitse invaller.

Op 24 juni 1934 had onder massale belangstelling de onthulling plaats van het indrukwekkend monument, een compositie van architect W. Van Hove en beeldhouwer J. Bernaert.

Het stelt vier in arduin gehouwen Franse marinefuseliers voor in gevechtsuitrusting. Bovenaan prijkt een vrouwenbeeld, het symbool van de overwinning van het strijdende Frankrijk.

Op het gedenkteken is volgend opschrift te lezen :

*"Ter verheerlijking van de Franse Marine-Soldaten.
Hun bloedig offer was niet vruchteloos en de grond
waarop zij vielen is geen vreemde grond.
't Is stervend dat de zon de zee vol vonken giet
Zoo uit hun heldendood straalt eeuwige roem".*

De heer Rodolphe Wtterwulghe, inwoner van Melle en oud-strijder 1914-1918, die reeds op 26 oktober 1924 de plechtigheid organiseerde en leidde toen admiraal Ronarc'h met zijn staf de graven van zijn gevallen soldaten was komen groeten, had ook in 1934 de verantwoordelijkheid op zich genomen als opzichter bij de bouwwerken van het oorlogsmonument.

Het was ook de heer Wtterwulghe die er voor zorgde dat de plechtigheid naar aanleiding van de onthulling van het monument in goede orde verliep.

De plechtige inhuldiging van het monument kreeg ruime aandacht in de dagbladen van toen. Ellenlange artikels werden gewijd aan deze buitengewone gebeurtenis.

De kranten blokletterden :

"Indrukwekkend Fransch-Belgische Plechtigheid te Melle".

"Het Monument ter eere der gesneuvelde Fransche Vlootfuseliers plechtig ingehuldigd".

"Hartroerende Plechtigheden te Melle".



Monument ter ere van de gesneuvelde Franse vlootfuseliers te Melle

Op zaterdag 23 juni 1934, de dag voor de inhuldiging, was in het St.-Pietersstation te Gent omstreeks 16 uur een trein toegekomen waaruit een detachement vlootfuseliers stapte en nog 15 oud-strijders die in oktober 1914 aan de slag van Melle hadden deelgenomen.

Het detachement vlootfuseliers bevatte 36 man, waaronder 3 officieren, zijnde veteranen van de brigade Ronarc'h.

Zij werden er ontvangen door een aantal Belgische hogere officieren van leger en rijkswacht, een schepen en de hoofdcommissaris van de stad Gent en verscheidene leden van de Franse vertegenwoordiging in de stad.

Toen de Franse mariniers, onder leiding van fregatkapitein Dornon het Maria Hendrikaplein opstapten, was dit plein herschapen in een ware mensenzee.

Tijdens de optocht naar de Leopoldskazerne, voorafgegaan door een afdeling van de Gentse politie en het muziekkorps van het 2de linieregiment en gevolgd door talrijke oud-strijders en

vaderlandslievende verenigingen, werden de Fransen en de oud-strijders luidruchtig toegejuicht door een overgrote menigte die langs de straten stond opgesteld.

Het was een ware triomftocht.

DE PLECHTIGHEDEN TE MELLE

Gans de gemeente was in feesttooi.

De gemeente Melle had niets verwaarloosd om de plechtigheid alle luister bij te zetten.

Honderden Belgische en Franse vlaggen wapperden in de straten. Puike triomfbogen waren opgericht. Bezijden het monument, waarover een Franse vlag lag, bevond zich de officiële tribune.

Duizenden toeschouwers waren kort na de middag met trams en autobussen te Melle toegekomen.

De politie had de handen vol om in deze ontzaglijke mensenzee orde te houden, toen om 14u15 de Franse mariniers en Belgische soldaten in het station toekwamen en zich opstelden om zich vooraf naar het kerkhof te Melle te begeven.

Op de graven van de gesneuvelde Fransen, prachtig door de bloemisten van Melle versierd, werden bloemenkransen neergelegd. Talrijke militaire en burgerlijke overheden namen aan de plechtigheden deel, o.m. de vertegenwoordigers van Koning Leopold III en van de minister van Landsverdediging, een Franse vice-admiraal, afgevaardigde van de Franse minister van de Marine, burgemeesters, vertegenwoordigers van de magistratuur en kerkelijke overheden en tal van andere hoogwaardigheidsbekleders.

Toen in de verte donderslagen te horen waren en de lucht verduisterde, dreigde een onweder de feestelijkheden te verstoren. Na een korte regenvlaag klaarde de lucht op en werden de feestelijkheden verdergezet met de onthulling van het monument.

De Franse mariniers schaarden zich rond het monument. Klaroenen schalden terwijl de vlag op het monument werd gestreken.

Verschillende toespraken werden gehouden zowel in de Franse als in de Nederlandse taal.

Luitenant-generaal Biebuyck, voorzitter van het uitvoerend komitee, bracht vooraf hulde aan wijlen Koning Albert I en aan Koning Leopold III, die zich door zijn vleugeladjutant had laten vertegenwoordigen.

Spreker verontschuldigde generaal Roediger, militair attaché bij het Frans gezantschap te Brussel, die op weg naar Melle in een verkeersongeval betrokken werd en een arm gebroken had. Hij beschreef de heldenstrijd van de Franse mariniers te Melle en bracht hulde aan de bevolking van Melle, de gouverneur van de provincie, en de heren Spae (oud-burgemeester) en Vande Vyvere (burgemeester), die het initiatief hadden genomen om het gedenkteken te Melle op te richten.

Luitenant-generaal Guffens, ondervoorzitter van het uitvoerend komitee nam vervolgens het woord en ging verder in op de strijd die de mariniers van admiraal Ronarc'h, zelf niet aanwezig, te Melle en aan de IJzer geleverd hadden, waardoor het volgens hem gewettigd was dit memoriaal op te richten.

Nadat de afgevaardigde van monseigneur Coppieters, bisschop van Gent, het monument had ingewijd, vroeg Graaf de Blois, senator en gewezen bevelhebber der Franse vlootfuseliers in de slag te Melle, 1 minuut stilte der nagedachtenis van wijlen Koning Albert I en diep ontroerd las hij een boodschap van de Franse president, waarin deze zijn dank betuigde aan het inrichtend comité en de gemeente Melle, die voor de oprichting van het monument zorgden.

Als laatste hield burgemeester Vande Vyvere een zeer opmerkelijke rede in het Frans en het Nederlands, waarin hij de betekenis van het monument uitlegde.

Hij bracht op zijn beurt hulde aan ons vorstenhuis, aan wie hij zijn trouw en liefde verzekerde.

Namens de gemeente nam hij het monument in ontvangst en beloofde het gaaf en ongeschonden te zullen bewaren.

Talrijke bloemenruikers en kronen werden aan de voet van het monument neergelegd, o.m. door kolonel Six, namens Koning Leopold en Koningin Astrid.

Na de plechtigheden defileerden Franse en Belgische detachementen alsook vaderlandslievende verenigingen voor het monument en de eretribune, terwijl zij door de massa daverend werden toegejuicht.

De "Koninklijke Zangmaatschappij De Verenigde Werklieden" bracht de 'Marseillaise' en 'Ceux qui pieusement sont morts pour la Patrie' ten gehore, begeleid door de muziekkapel van het 2de linieregiment.

Om 17 uur werden de overheidspersonen in het gemeentehuis door de burgemeester ontvangen, waar ze vergast werden op *'een lekker glas schuimwijn en een fijne sigaar'*.

Intussen gaf de muziekkapel van het 2de linieregiment aan de Appelhoek een prachtig concert, dat door honderden personen werd bijgewoond.

Dit was eveneens het geval op het Dorp, waar de Melse harmonie "Vreugd in Deugd", een mooi optreden bracht.

Na de plechtigheden te Melle bezochten velen de plaatsen waar in 1914 hevig gevochten werd en de meeste strijders sneuvelden. Toen wist men die plaatsen achter de spoorwegbermen tussen Kwatrecht, de Kalverhage en Gontrode nog goed aan te wijzen.

In de velden, waar in 1914 de lijken verspreid lagen en waar op die warme zomeravond van 1934 het koren zachtjes heen en weer wiegde, wees niets meer op het gruwelijk gebeuren van toen.

En niemand kon toen vermoeden dat amper zes jaar later de strijd opnieuw zou losbarsten...

Na de inhuldiging van het monument zijn nog slechts sporadisch Franse mariniers naar Melle gekomen.

Na de tweede wereldoorlog, op 22.10.1945 werd door een delegatie Franse vlootfuseliers, onder leiding van fregatkapitein R. Maggiar, hulde gebracht aan de graven van hun gewezen strijdmakers op het kerkhof en een eresaluut aan het monument.

Af en toe brachten bemanningen van Franse militaire zeeschepen een korte hulde aan het monument en de grafsteden naar aanleiding van een oponthoud in de Gentse haven.

Zo ook in 1972 en op 22 augustus 1987, toen op laatstvermelde datum 25 vertegenwoordigers van eenheden van de Franse vlootfuseliers, onder het commando van commandant L'Oncle een blitzbezoek brachten aan het monument en op het gemeentehuis ontvangen werden. De mariniers uit Loréan waren even naar Melle afgezakt tijdens een vierdaagse voettocht aan onze kust, waaraan ze deelnamen.

Dit bezoek veroorzaakte heel wat heibel in de gemeente wegens het feit dat de oud-strijdersvereniging van dit bezoek niet werd ingelicht.

PLECHTIGHEDEN EN HULDE AAN DE FRANSE MARINEFUSELIERS OP 1 MEI 1992 TE MELLE.

Voor de eerste maal sedert 1934 werd in Melle op vrijdag 1 mei 1992 een herdenkingsplechtigheid georganiseerd voor de in oktober 1914 gesneuvelde Franse vlootfuseliers.

Deze plechtigheid werd georganiseerd in samenwerking tussen de "Fédération Nationale des Anciens Combattans, Prisonniers de guerre et Combattants d'Algérie, Maroc" en het gemeentebestuur van Melle.

Naast tal van militaire en burgerlijke overheden, verenigingen van Belgische en Franse oud-strijders, namen een detachement Franse marinesoldaten en een Belgische eenheid deel.

Ook een kleinzoon van de gesneuvelde en op het kerkhof begraven marineofficier André Velly nam aan de plechtigheden deel.

Tijdens de plechtige kerkdienst, waaraan een massa Mellenaars deelnamen en die opgeluisterd werd door het koor Cantate Domine uit Aalst, werd de vertegenwoordiger van de koning, naast tal van Belgische en Franse hoogwaardigheidsbekleders opgemerkt.

Na de mis vond een huldebetoon plaats aan de graven van de gesneuvelden op het kerkhof, alwaar bloemenkransen onder een hevig stormweder aan het monument werden neergelegd, door o.m. de militaire provinciecommandant.

Daarna volgde de optocht naar het Monument van de Franse Vlootfuseliers op het Gemeenteplein, alwaar onder de gutschende regen eveneens een bloemhulde plaatsvond en toespraken werden gehouden.

De burgemeester van Melle hield, afwisselend in de beide landstalen, een opmerkelijke toespraak, waarbij hij de gevechten op 9 en 10 oktober 1914 te Melle in herinnering bracht. Hij bracht hulde aan de Franse mariniers die als ware helden te Melle gevochten hadden en zo de gelegenheid aan de Belgische en geallieerde troepen hadden geboden zich achter de IJzer terug te trekken na de val van Antwerpen.

Vervolgens vond een défilé plaats op het Gemeenteplein, gevolgd door een receptie in het gemeentehuis, aangeboden door het gemeentebestuur.

En toen klaarde de hemel uit en verscheen de zon... .

Bronnen :

- "Geschiedenis van Melle", H. Verbist 1962.
- Centraal Archief van de Marine te Vincennes.
- Gemeentelijk Archief Melle.
- Dagblad ?
- evt. Foto's - mevr. De Craene-Notte
- "Illustratie over de gebeurtenissen te Melle-Wetteren, 1914-1918 en 1940-1945", G. Van Oostende 1985.



Quelques Fusiliers-Marins qui combattirent à MELLE en 1914. — *Reprod. interd.*
Groep Marine-Soldaten welke in 1914 te Melle gevochten hebben. — *Verbod. nade.*



Vier van de te Melle gesneuvelde Bretoense vlootfuseliers kwamen uit het Franse departement Finistère (kaart hierboven), namelijk André Velly (Plouézec-Lochrist, zie I), Guillaume Kerreneur (Landunvez-Tremazan, zie II), Denis Le Dréau (Pennarich, zie III) en Alexandre Normand (Brest, zie IV).

HET BRETOENSE HOOFDSTUK

Zoektocht naar familieleden van de gesneuvelde Bretoense mariniers.

In zijn boek "Geschiedenis van Melle", waar hij het heeft over de oorlogsgebeurtenissen te Melle in 1914 en het kortstondig verblijf van de Franse marinesoldaten alhier, schrijft Henri Verbist o.m. :

"De nacht bleef kalm. Zeer vroeg in de morgen werden de posten afgelost en konden "de kleine Bretoenen" zich opschikken om naar de mis te gaan".

Waren die Franse marinefuseliers die hier te Melle zo hardnekkig hadden gestreden en waarvan er negen op het kerkhof begraven liggen, inderdaad Bretoenen ?

Wegens familiale omstandigheden verbonden aan Bretagne en door nieuwsgierigheid gedreven, wilden wij daar een antwoord op vinden.

Wij schrijven augustus 1991 als we onze opzoeken starten.

Bij nazicht van de gemeentelijke archieven in verband met de gesneuvelden in 1914, waren we reeds teleurgesteld, want in geen enkel dokument is melding gemaakt vanwaar die Fransen afkomstig waren.

Alleen hun namen, militaire eenheid en de overlijdensdatum zijn op het gemeentehuis bekend.

Dit is in feite te begrijpen, aangezien de lijst van de gesneuvelden met alle identiteitsgegevens door burgemeester van Pottelsberghe de la Potterie op 10 oktober 1914 aan de Franse legeraalmoezenier werd overhandigd en hij deze, niettegenstaande zijn uitdrukkelijk verzoek, niet meer had teruggekregen, werden te Melle de overlijdensakten niet opgesteld.

Onze zoektocht bracht ons bij de Franse consul-generaal te Gent, die zelf geen inlichtingen kon verstrekken nopens de Franse gesneuvelden te Melle maar ons verwees naar de Franse legerattaché verbonden aan de Franse ambassade te Brussel.

Als antwoord op ons schrijven aan deze dienst, ontvingen wij op 24 december 1991 van de attaché bij de Franse ambassade te Brussel een kerstgeschenk.

Samen met een vriendelijke begeleidingsbrief stuurde hij ons van elk van de negen gesneuvelde marinefuseliers een kopie van hun overlijdensakte, conform aan het origineel dat bewaard wordt in de centrale archieven van de Franse marine te Vincennes.

Op elk dezer akten is hun naam, voornamen, graad, eenheid, stamnummer, geboorteplaats en datum, laatste woonplaats, plaats en datum van overlijden vermeld.

Aldus kwamen we te weten dat vijf van hen inderdaad Bretoenen waren, nl. :

Velly André, geboren 17.04.1876 te Cléder, département du Finistère, laatste woonplaats PLOUNEVEZ-LOCHRIST.

Kerreneur Guillaume, geboren 15.01.1893 te Ploudalmézeau, département du Finistère, laatste woonplaats LANDUNVEZ-TREMAZAN.

Le Dréau Denis, Marie, (en niet Le Dréan) geboren 18.11.1885 te Penmarch, département du Finistère, laatste woonplaats PENMARCH.

Normand Alexandre, geboren 26.07.1894 te Saint Marc, département du Finistère, laatste woonplaats BREST.

Le Cocq Jean, Eugène, François, geboren 25.01.1890 te Pénestin, département du Morbian, laatste woonplaats QUIBERON.

De niet-Bretoenen **Bloteau** Emile, **Doussin** Auguste en **Encelin** Emile waren afkomstig uit het departement Charente Inférieure (thans Charente Maritime) en **Pipaud** Constant uit het departement Vendée.

Met de lente in aantocht en met de gegevens waarover wij reeds beschikten begonnen wij onze zoektocht in maart 1992 in Bretagne.

Zou het nog mogelijk zijn om bijna 80 jaar na de veldslag te Melle familieleden van de gesneuvelden terug te vinden in een streek van Frankrijk met een oppervlakte van 35.000 km², (groter dan België) was de vraag die wij ons stelden.

Bretagne is verdeeld in vijf departementen : Ile-et-Vilaine, Loire-Atlantique, de Morbian, Côte d'Armor en de Finistère.

'Breiz Izel', zo noemen de Bretoenen hun land. Het is het land van de "Ar Mor" en de "Ar Goat", land van de zee en van de bossen.

De oorsprong van Bretagne is Keltisch. Zo ook hun taal. Onder mekaar spreken de ouderen nog het Bretoens, hun moedertaal dus. Ook meer en meer jongeren leren nu het Bretoens, daar die taal opnieuw in de scholen mag onderwezen worden. Voor niet-Bretoenen is het een onverstaanbare taal.

De Finistère, vanwaar vier van de vijf Bretoenen afkomstig waren en waar wij onze zoektocht aanvingen, ligt in de uiterst westelijke punt van Bretagne. "Finis Terrae" : einde van de aarde, met in het noord-westen het Kanaal en de Atlantische Oceaan in het zuiden.

Vooraleer op pad te gaan, raadpleegden wij in ons vakantieoord het telefoonboek van de streek. Opvallend waren de tientallen zelfde familienamen die wij er praktisch in elke gemeente in terugvonden.

Men legde ons uit dat dit komt doordat in Bretagne destijds veel aan inteelt onder de bevolking gedaan werd.

We ondervonden later dat dit onze opzoeken niet gemakkelijker zou maken.

Het leek ons aangewezen te beginnen met de oudste der gesneuvelden, nl. Velly André, geboren op 17 april 1876, dus 38 jaar oud toen hij te Melle stierf.

Mogelijks was hij gehuwd geweest en had hij afstammelingen. André Velly had de graad van 2de fuselier, wat bij de Franse marine een officiersgraad is.

Hij was geboren in Cléder en zijn laatste woonplaats was PLOUNEVEZ-LOCHRIST.

Die beide gemeenten vonden we op de Bretoense situatiekaart aan de noordkust van de Finistère.

Op zondag 15 maart 1992, een zonnige vroege lentedag, vertrokken we richting, PLOUNEVEZ-LOCHRIST.

Het is de streek van de 'Léon', gekend voor zijn groententeelt, vooral de teelt van artisjokken en bloemkolen.

De wilde primula's en gaspeldoorns op de verhoogde wegbermen -typisch voor de streek- stonden reeds in bloei: een wit-geel tapijt dat als een serpentine door het landschap slingerde.

Langs smalle, bochtige binnenwegen, met hier en daar op de kruispunten een "calvaire", gewoon een verweerd kruisbeeld, ook soms omringd door enkele figuren, volgden we de wegwijzers Saint Pol de Léon, de 'hoofdstad' van de artisjok.

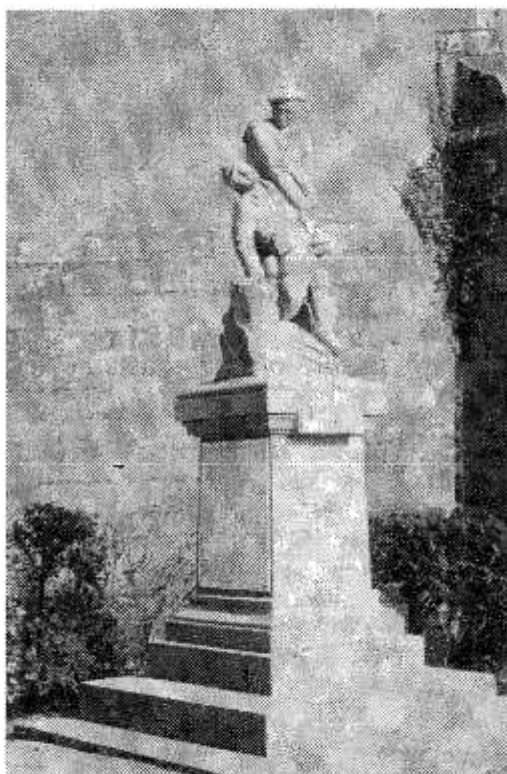
Aan een rond punt, zoals men er in Frankrijk veel aantreft, wees een wegwijzer ons de richting Plounévez-Lochrist aan.

Nog 12 kilometer.

Langs berg en dal, tussen uitgestrekte velden artisjokken en bloemkolen, met hier en daar een hoeve bijna verscholen achter hoge cypressen en hortensiastruiken, bereikten wij na een rit van ongeveer 50 kilometer de gemeente Plounévez-Lochrist.

Op het ruime dorpsplein hielden we halt. Naast de kerk bevindt zich het oorlogsmonument. Niet minder dan 178 namen van gesneuvelden uit de oorlog 1914-1918 staan er alfabetisch op vermeld.

Ook de naam A. Velly komt erop voor.



1) Plounévez-Lochrist : oorlogsmonument naast de kerk.



2) Plounévez-Lochrist : zicht op de kerk.

Wanneer we later te weten kwamen dat die gemeente in 1914 slechts 4.052 inwoners telde, beseften wij maar al te goed welke zware tol die verschrikkelijke oorlog geëist had van de mensen uit dat Bretoense dorp.

Op een tweede oorlogsmonument lazen we dat ook in de oorlog 1940-1945 47 militairen en 24 burgers gedood werden.

Enigszins onder de indruk zochten en vonden we het adres van een Velly, die we als eerste in het telefoonboek van die gemeente aantroffen.

Daar bleek een bejaarde weduwe te wonen, die echter afwezig was. Vriendelijke burens konden ons geen nuttige inlichtingen verschaffen nopens de gesneuvelde André Velly.

Terug naar het dorp belden wij aan bij de pastoor, die na raadpleging van zijn registers evenmin kon helpen. Hij raadde ons aan op een weekdag terug te komen en ons licht op te steken bij de burgemeester, die een man zou zijn die ook veel interesse betoont voor familiegeschiedenis.

Dan maar naar het tweede adres van een Velly uit het telefoonboek.

Dat vonden we ongeveer 4 kilometer van het centrum verwijderd in Lochrist, een afgelegen buitenwijk van Plounévez-Lochrist.

Een moderne woning omgeven door een prachtige bloementuin met daarachter weidse artiksokvelden en in de verte de zee.

Toen we ons op het erf begaven, zette een dame van middelbare leeftijd net haar wagen in de garage.

Na een korte uitleg over de reden van ons bezoek nodigde zij ons vriendelijk uit in haar woning.

Iets in haar houding verraadde succes.

Jammer dat haar echtgenoot niet thuis was zei zij, hij was met vrienden op jacht.

En ja hoor, haar man noemde Yves Velly en die bleek een kleinzoon te zijn van de in Melle begraven André Velly.

En er was meer !

Een dochter van André Velly bleek nog in leven te zijn en verbleef in een "Maison de Retraite", een rusthuis in Plouescat.

Tante Jeanne is 86, vertelde ze, en was sedert enkele tijd verlamd aan de benen en verplaatste zich daarom in een rolstoel, doch was nog helder van geest. Zij zou zeker heel tevreden zijn zo wij haar een bezoekje brachten.

Gezien het reeds gevorderde uur beloofden wij dat wij dat 's anderendaags zeker zouden doen.

Uiteraard hielden wij woord en stevenden de maandag richting Plouescat, een kuststadje ongeveer 10 kilometer voorbij Plounévez-Lochrist.

Aangekomen op het marktplein bewonderden we eerst de 27 m lange open hal uit de 16de eeuw, die praktisch de ganse oppervlakte van het plein beslaat.

Het is een zeer merkwaardig gebouw. Korte, eikenhouten zuilen ondersteunen het laaghangende dak dat bedekt is met bemoste schaliën.

Een vriendelijke Bretoen legde ons uit dat de markt op zaterdag veel toeristen lokt, wat voor het stadje een bijzondere attractie is.

Hij wees ons ook de weg naar het "Maison de Retraite".

Oh ironie van het lot !

De straat waarin het rusthuis zich bevindt noemt "Rue de Dixmude". Hoe is het mogelijk dat juist hier de straatnaam herinnert aan de stad in België waar in de periode 1914-1915 duizenden Bretoenen sneuvelden, nadat enkelen onder hen te Melle een heldenstrijd streden. Toeval of niet, uitgerekend in die straat sleet een dochter van een te Melle gesneuvelde marinier haar laatste dagen.

De receptioniste in het rusthuis vertelde dat ze reeds door mevrouw Yves Velly telefonisch op de hoogte gebracht was van onze komst en begeleidde ons naar de kamer van Jeanne Velly. Ook de bejaarde dame verwachtte ons blijkbaar, want netjes opgesmukt zat ze naast haar bed in haar rolstoel.

De ontvangst was hartelijk en tegelijk ontroerend.

Na de omhelzing hield ze onze hand nog lange tijd in de hare. Dat ze dat nu nog kon meemaken, iemand te ontmoeten uit het dorp waar haar vader in 1914 gestorven was en begraven lag.

Toen we haar vertelden dat het graf van haar vader, samen met dat van de andere te Melle gesneuvelde Franse mariniers, steeds netjes onderhouden werd en wij haar een foto overhandigden van haar vaders grafsteen, konden wij zo de dankbaarheid van haar betraande ogen aflezen.

Nadat we haar ook vertelden dat ieder jaar op 11 november, door de inwoners van Melle hulde gebracht werd aan de Franse gesneuvelden was haar veelzeggend antwoord :

"Merci, mille fois merci".

Ze wees ons de huwelijksfoto van haar ouders, die aan een kamerwand was opgehangen, aan : haar vader, een flinke jongeman in marineuniform, haar moeder in de typische Bretoense klederdracht.

Zij vertelde dat zij de oudste van vijf kinderen en amper acht jaar was toen haar vader sneuvelde.

Eén zuster en drie broers waren overleden.

Yves Velly, de zoon van haar broer François, was de enige neef die nog in de omgeving woonde. Andere familieleden, waarvan de mannen meestal zeelieden waren, woonden elders ver weg in Frankrijk.

Zijzelf was gehuwd geweest en had één dochter.

Alvorens afscheid te nemen, deden wij de belofte haar in de zomer van 1993 nogmaals een bezoek te zullen brengen.

Het heeft jammer genoeg niet mogen zijn.

Jeanne Velly, geboren op 19.08.1905 is op 22 juni 1993, bijna 80 jaar na de dood van haar vader, in het rusthuis te Plouescat overleden.

Na ons vertrek uit Plouescat begaven we ons terug naar Plounévez-Lochrist, alwaar we de echtgenoten Yves Velly een bezoek brachten. We werden er verwacht, aangezien mevrouw Velly in het rusthuis de boodschap had achtergelaten om ons na het bezoek aldaar naar haar woonst in Lochrist te begeven, teneinde er met haar echtgenoot kennis te maken.

Een zeer vriendelijk onthaal viel ons daar te beurt. Ook de heer Yves Velly, kleinzoon van de in Melle gesneuvelde André Velly, was met ons bezoek zeer ingenomen. Hij vond het fantastisch dat wij ons de moeite getroostten na al die jaren nog op zoek te gaan naar familieleden van gesneuvelde Bretoenen, ergens ver weg van de plaats waar zij hun leven lieten.

Het toeval wou dat in datzelfde jaar 1992 op 1 mei te Melle een herdenkingsplechtigheid was gepland ter ere van de gesneuvelde Franse mariniers, wat wij niet wisten bij aanvang van onze opzoeken.

Op ons voorstel tegen die datum eens naar Melle te komen, kon de heer Yves Velly, zelf gewezen beroepsmilitair bij de marine, niet onmiddellijk bevestigend antwoorden, doch hij zou ons na overleg met zijn echtgenote, hieromtrent nieuws laten geworden.

En zo gebeurde het dat de echtgenoten Yves Velly een drietal dagen onze gasten zijn geweest en zij op 1 mei aan de plechtigheden te Melle hebben deelgenomen.

Het bezoek aan ons land en onze gemeente was hen trouwens bijzonder meegevallen en ook zij waren zeer opgetogen nopens de eer die wijlen hun grootvader en de andere Fransen te Melle genoten, waarvoor zij hun oprechte dankbaarheid aan onze gemeente betuigden.

Aangemoedigd door dat eerste succes gingen we in dezelfde periode verder op zoek naar eventuele familieleden van de tweede gesneuvelde marinier op ons lijstje.

Kerreneur Guillaume, geboren in Ploudalmezeau op 15 januari 1893, had als laatste woonplaats Landunvez-Tremazan.

Deze plaatsen zijn gelegen aan de noordkust van de Finistère, doch meer westelijk dan Plounevez-Lochrist.

Ook daar zijn tientallen personen met de naam Kerreneur in het telefoonboek vermeld.

Toen we op zondag 22 maart 1992 richting Ploudalmezeau stevenden, hadden we niet zoveel hoop, daar Guillaume Kerreneur amper 21 jaar was toen hij sneuvelde en hoogstwaarschijnlijk nog geen afstammelingen had.

In Ploudalmezeau troffen we wel een oorlogsmonument aan maar zonder de namen van de gesneuvelden.

Dan maar naar het eerste adres van ons lijstje uit het telefoonboek. We kwamen terecht op een klein boerderijtje waar een man op leeftijd de kippen aan het voeren was. Het was een Kerreneur, en een neef, die daar toevallig op bezoek was, eveneens.

Uit het gesprek bleek weldra dat de te Melle gesneuvelde niet tot die familie zou behoord hebben. We kregen zelfs de indruk dat ongeveer de helft van die gemeente Kerreurs waren.

We doorkruisten het dorp in alle richtingen, vonden her en der iemand met de naam Kerreneur, maar weinigen waren familie van elkaar en van een Guillaume die zou gesneuveld zijn in België had men geen weet.

Uiteindelijk verwees men ons naar de kustdorpjes Landunvez en Tremazan een eind verderop, waar ook Kerreurs woonden en waar trouwens de woonplaats was van Guillaume Kerreneur toen in 1914 de oorlog uitbrak.

In Landunvez vonden we wel inwoners met de naam Kerreneur, maar geen van hen kon ons op het goede spoor zetten.

Mogelijks in Tremazan werd ons gezegd. Daarheen dus en recht naar het dorpsplein, waar we achter de kerk een oorlogsgedenksteen aantroffen, waarop een aantal niet meer zo goed leesbare namen zijn vermeld van gesneuvelden in 1914-1918.

Toch vonden we er de naam van een Kerreneur Guillaume, gesneuveld in 1914.

Wij kregen hoop.

In het enige dorpscafé, waar we binnenstapten, was het zeer druk. Stoere vissersbonken waren er druk aan het debatteren. De meesten waren blijkbaar boven hun theewater. Het was dan ook de dag van de regionale en cantonale verkiezingen.

Als ze hoorden dat we op zoek waren naar een familie Kerreneur waren er onmiddellijk enkele van die drinkebroers die allen tegelijk begonnen te discussiëren, in het Bretoens dan nog, zodat we er geen snars van begrepen. Zowat de oudste onder hen kwam ons uiteindelijk vertellen dat hij wist dat een oude vrouw in het dorp mogelijks een familielid was van de Kerreneur wiens naam op het oorlogsmonument vermeld stond. Hij wilde ons zelfs vergezellen naar haar woning, wat we, gezien zijn benevelde toestand beleefd afwezen. Hij legde ons uit waar het was en toen we de instelling verlieten, werden we tot aan onze auto gevolgd door nog een drietal anderen die het ook schenen te weten, maar het niet eens raakten over de weg die wij moesten volgen.

Aan hun Bretoens gepalaber scheen geen einde te komen en toen we merkten dat het gezelschap groter werd, bedankten wij hen vriendelijk voor de inlichtingen, die ons echter niet veel wijzer hadden gemaakt.

Op weg dus naar de aangewezen plaats, waar we na enig zoekwerk het huisje vonden waar mogelijks het familielid van Kerreneur Guillaume zou wonen.

Een zeer oud vrouwtje ontving ons en nodigde ons uit in haar typisch Bretoense woonkamer, die kon doorgaan voor een museum van oude, waardevolle meubelen. Zelfs een "lit-clos", een soort slaapkast met schuifdeuren, was er nog aanwezig. Alles was meer dan honderd jaar oud zei ze, want het was nog van haar ouders.

Zij vertelde honderduit in moeilijk verstaanbaar Frans, want het was een echte Bretonne. Ze had het over de oorlog 1914-1918 en de gesneuvelde broer van haar vader, die ze echter nooit gekend had. Zij was een Kerreneur en de gesneuvelde oom noemde inderdaad Guillaume.

Uiteindelijk bleek die echter in 1914 gesneuveld te zijn aan de kanten van Sedan en bij haar weten zeker niet in België. Zij herinnerde zich niet dat iemand anders uit haar familie in België zou gesneuveld zijn. Zij stamde wel uit een heel grote familie en haar moeder had haar destijds nog verteld dat sommigen heel jong gestorven waren, maar de oorzaak ervan wist ze niet.

Dat braaf vrouwtje was zo ingenomen met ons bezoek dat ze erop stond dat we eens van haar zelfgebakken Bretoense pannekoeken zouden proeven alvorens te vertrekken.

Jammer genoeg hebben we die dag niet gevonden wat we zochten.

De briefwisseling die we dan nog voerden met de burgemeesters van die gemeenten leverden evenmin resultaat op. Een uittreksel uit de geboorteakte van Kerreneur Guillaume was alles wat we toegezonden kregen.

Tot daar het hoofdstuk Kerreneur. Voorlopig althans want we zoeken verder.

Onze derde trip ging naar Brest.

In deze belangrijke havenstad, gelegen aan de samenvloeiing van het Kanaal en de Atlantische Oceaan, gingen we op zoek naar familieleden van Normand Alexandre, geboren te Saint-Marc op 26 juli 1894, matroos-mecanicien 2de klas, te Melle overleden ten gevolge van opgelopen kwetsuren op 09.10.1914. Hij was amper 19 jaar oud toen hij stierf.

Zijn laatste woonplaats was Brest, Rue de Turenne, 91.

Zoals voorheen raadpleegden we vooral het telefoonboek van Brest. Niet minder dan 39 maal was de familienaam Normand erin opgenomen.

In het centrum van de stad is wel een groot oorlogsmonument opgericht, maar er zijn geen namen van gesneuvelden op vermeld.

In het nabijgelegen stadhuis trachtte men mij te helpen, doch de bereidwillige bedienden moesten mij teleurstellen, daar geen spoor te vinden was van een Normand Alexandre die te Melle zou gesneuveld zijn.

Eigenlijk is dat niet zo verwonderlijk want op het uittreksel van zijn overlijdensakte uit het marinearchief is vermeld : *"Acte adressé le 08.11.1914 à Brest"* met onderaan het document : *"Pas de transcription à Brest, dernier domicile"*.

Bovendien werd Brest tijdens de tweede wereldoorlog praktisch volledig vernield en zijn er veel documenten verbrand of verloren gegaan.

Wij kregen de raad van een stadsambtenaar onze vraag schriftelijk te richten aan de burgemeester van Brest, wat wij dan ook gedaan hebben.

Wij vernamen dat de vroegere Rue de Turenne niet meer bestaat.

Voorlopig stopten wij onze zoektocht zonder veel hoop op verder succes, in afwachting van een antwoord op ons schrijven aan de burgemeester van Brest. Dit is er nog niet als we in augustus 1993 de opzoekingen hervatten.

Saint-Marc, de geboorteplaats van Alexandre Normand, gelegen dicht bij het havengebied van Brest, was vroeger een zelfstandige gemeente. Sinds enkele jaren maakt zij deel uit van de stad Brest.

We bezochten dit stadsdeel, doch ook daar raakten we niet verder.

Op het oorlogsmonument achteraan op het kerkhof troffen we wel enkele namen Normand aan doch geen met de voornaam Alexandre.

In het dienstencentrum aldaar was men er tot onze verwondering van op de hoogte dat opzoekingen verricht werden naar eventuele familieleden van een in 1914 gesneuvelde Normand Alexandre. Er werd ons daar gemeld dat twee stedelijke beambten, in opdracht van de burgemeester van Brest, opzoekingen gedaan hadden in de archieven.

Ze hadden echter geen gegevens gevonden die konden leiden tot de ontdekking van familieleden van die persoon.

Wij zoeken verder.

Toen we op 16 augustus 1993 op zoek gingen naar eventuele afstammelingen of familieleden van de vierde Bretoen Le Dréau Denis, moesten we naar het zuiden van de Finistère, op circa 150 km afstand van de vorige zoekplaatsen.

Le Dréau Denis, Marie, matroos 2de klas, gebrevetteerde fuselier bij het bataljon marinefuseliers, werd op 18 november 1885 geboren te Penmarch en had diezelfde gemeente als laatste woonplaats. Daar hij bijna 29 jaar oud was toen hij op 09.10.1914 te Melle sneuvelde, was de kans groot dat hij op het ogenblik van zijn overlijden gehuwd was en mogelijk kinderen had.

We hadden geen antwoord ontvangen op onze brief van april 1992 aan de burgemeester van Penmarch, waarin we om inlichtingen hadden gevraagd nopens de familie Le Dréau van de gemeente Penmarch.

De streek waar we doorreden zag er helemaal anders uit dan de groentenstreek van de "Léon".

Men had ons aangeraden, niet de hoofdweg maar zoveel mogelijk de toeristische kustwegen te volgen. Weliswaar een grote omweg doch echt de moeite waard.

In de kleine, gezellige vissersdorpjes waar we doorreden, was het tamelijk druk. Veel toeristen genoten van het mooie weer en de prachtige streek.

De Pointes en de Caps langs de grillige kust zijn toeristische trekpleisters. Vanaf de kale Menez-Hom, de 330 m hoge berg van vulkanische oorsprong, zagen we in de verte de Pointe du Raz, Pointe du Van, Pointe de Penhir en nog een aantal andere die op de oriëntatietafel worden aangewezen.

Een bezoek aan al die in de zee uitstekende rotspunten zou voor een andere keer zijn. We hadden een ander doel en reden via de bekende vissershaven Douarnenez richting Quimper.

Dit is de hoofdstad van het schiereiland "La Cornouaille". We volgden de Ring rond de stad tot we aan een rond punt een wegwijzer Penmarch opmerkten. Kilometers verder toonde een bord langs de weg dat we in het land van de Bigoudens beland waren.

Naar men ons vertelde zijn de Bigoudens één van de vier clans van de Cornouaille, een trotse en bekwame bevolkingsgroep. Het is daar waar de "Coiffe" of kanten kachelbuis nog gedragen wordt door de oudere Bigoudensvrouwen.

Het was middag als we Penmarch binnenreden. Het was warm en zoals elke goede Vlaming gingen we eerst een pintje pakken in één van de bistro's in het centrum van dit gezellig stadje.

Een vriendelijke mijnheer, die geen Bigouden bleek te zijn, had blijkbaar gemerkt dat we toeristen waren en na een babbeltje wees hij ons een restaurantje aan waar we van de lekkere "Fruits de Mer" konden proeven.

Natuurlijk lieten we ons verleiden en hadden er geen spijt van toen we na een paar uur voldaan het eethuisje aan de havenkant verlieten.

Terug in het centrum bekeken we het stadsplan aan het nog gesloten gemeentehuis. Pas om 15 uur konden we daar terecht.

Zoals in Plounévez-Lochrist vonden we hier ook het eerste huis dat we aandeden gesloten. Een koperen plaatje vermeldde de naam Le Dréau, maar dat was dan ook voorlopig alles.

Op het tweede adres van onze lijst was de heer des huizes juist bezig met een barbecue van vis, die hij 's morgens op zee was gaan vangen.

Wij werden er vriendelijk onthaald en na onze uitleg bleek dat hij ons zelf niet kon helpen, maar hij was bereid zijn bejaarde moeder, die in een ander dorp woonde hieromtrent te raadplegen. Dat zou nog twee dagen duren. Hij nodigde ons uit om samen met zijn echtgenote deel te nemen aan de barbecue, wat we uiteraard vriendelijk afwezen. We namen afscheid en richtten onze schreden naar het gemeentehuis.

De vrouwelijke bediende die ons te woord stond, was verwonderd te horen dat we geen antwoord gekregen hadden op onze brief, waarvan wij haar de kopie lieten lezen.

Zij raadpleegde drie, vier registers en kon ons binnen de vijf minuten mededelen dat Le Dréau Denis inderdaad inwoner was van Penmarch toen hij te Melle sneuvelde.

Hij was gehuwd en had een zoon Jean-Louis, die geboren was op 01.10.1913 doch sedert 24.01.1986 was overleden.

Deze Jean-Louis had evenwel ook één zoon, thans 42 jaar oud en woonachtig te St.-Guénolé, een deelgemeente van Penmarch, gelegen op het uiterste punt van het schiereiland.

De bediende gaf ons zijn adres en een stadskaart waarop zij ons de weg aanwees.

Na enig zoeken en vragen, want huisnummers zijn daar een rariteit, kwamen we bij de woning die we zochten.

Tegenslag. Enkel het dochttertje was thuis. Haar papa was douanier in Brest en kwam pas twee dagen later naar huis.

Wij lieten een boodschap achter met de mededeling dat we twee dagen later nog eens zouden langskomen.

Enigzins tevreden met het resultaat van die dag, keerden we terug naar ons vakantieverblijf, na evenwel de eerst bezochte Le Dréau in kennis gesteld te hebben dat we gevonden hadden wat we zochten en hij geen verder inlichtingen meer moest inwinnen.

Twee dagen later, op 18 augustus 1993, reden we terug richting Penmarch. De man die wij zochten, was thuis. Zijn voornaam was, evenals van zijn gesneuvelde grootvader Denis.

Na een eerste kennismaking en enige uitleg omtrent de reden van ons bezoek, waarbij wij hem een foto overhandigden van de grafsteen van zijn grootvader, vertelde hij dat hij, samen met zijn vader op 25 mei 1977 op het kerkhof te Melle geweest was om er het graf van zijn grootvader te groeten. Zijn vader was toen zeer verdrietig geweest.

Zijn ouders hadden hem dikwijls over zijn opa verteld. Deze was voor zijn oproeping bij het leger redder geweest bij de kustwacht, toen nog met een roeiboort, en had als zodanig zeven mensen uit zee gered. Hij toonde ons hiervan een getuigschrift, dat hij op zolder was gaan halen.

Zijn grootvader was op 15 augustus 1914 als opgeroepen marinefuselier met de trein vertrokken naar Quimper, om vandaar zijn eenheid te Parijs te vervoegen.

Zijn grootmoeder had hem eens verteld dat zij met haar man was meegegaan naar het station van Penmarch alwaar zij hem voor zijn vertrek een cognac had betaald. Toen had hij gezegd tegen zijn

vrouw dat hij het voorgevoel had niet meer te zullen terugkeren en hij zich maar beter ter plaatse onder de trein zou gelegd hebben om zodoende op zijn eigen kerkhof begraven te worden.

Dat voorgevoel is helaas trieste waarheid geworden. Een officier die te Melle strijd had geleverd, was nadien aan de naastbestaanden komen vertellen dat Le Dréau Denis op 9 oktober 1914 te Melle achter de spoorwegberm, om 17u30 als eerste van de compagnie marinefuseliers dodelijk getroffen werd door een vijandelijke obus.

Dat gebeurde uitgerekend op zijn naamdag. Ook had de officier verteld dat hij tweemaal werd begraven. Een eerste maal, samen met enkele andere gesneuvelden op het slagveld zelf en een tweede maal 's anderendaags op het kerkhof van Melle.

Hetzelfde relaas was ons eveneens gedaan door Yves Velly, wiens grootvader op dezelfde wijze tweemaal begraven werd, nadat hij op 9 oktober 1914 te Melle sneuvelde.

Alvorens St.-Guénoilé te verlaten hielden we halt aan het kerkhof van Penmarch, alwaar volgens de kleinzoon Le Dréau een oorlogsmonument was opgericht waarop de foto's en de namen van 51 niet-gerepatrieerde gesneuvelden van de oorlog 1914-1918 zijn aangebracht.

En inderdaad, op het herinneringsmonument, midden op het kerkhof, vonden we op de tweede rij, onder de tweede foto van links, de naam van Le Dréau Denis.

De vijfde gesneuvelde Bretoen was Le Cocq Jean, Eugène, François, matroos bij het 1ste marineregiment, geboren op 25 januari 1890 te Pénestin, département Morbian, laatste woonplaats Quiberon.

Op 15 april 1992 schreven we een brief aan de burgemeester van Quiberon met de vraag of er in die streek gebeurlijk nog familie van Le Cocq Jean woonde.

Een maand later kregen we het antwoord, waaruit bleek dat in Quiberon geen familie Le Cocq gekend was.

Wij hopen in de nabije toekomst ook in de Morbian zelf eens op zoek te kunnen gaan naar nog in leven zijnde familieleden of afstammelingen van deze Le Cocq Jean.